

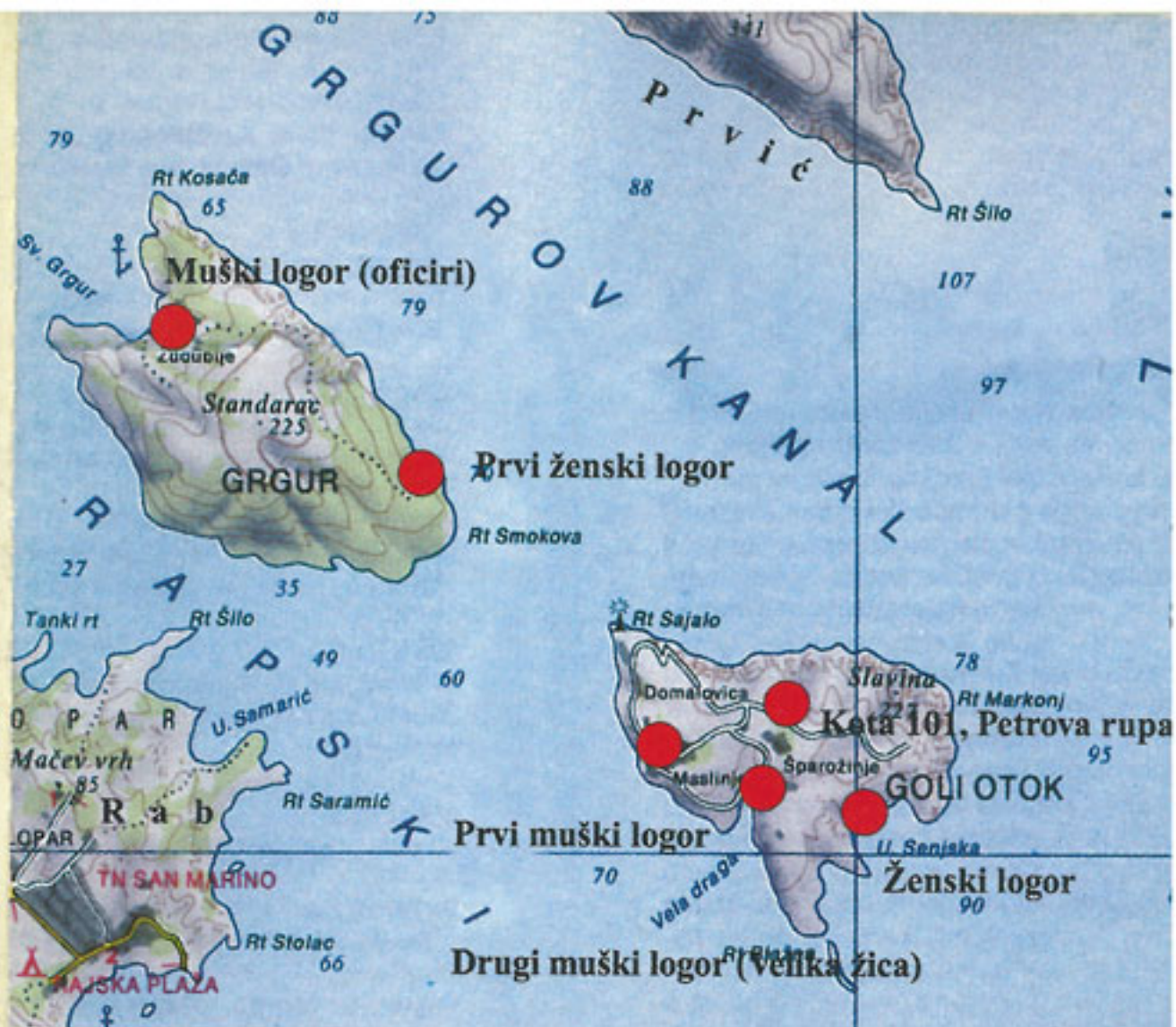
kad trska drhti
zelena
pobrini se za nju
ne pitaj odakle vjetar !

GOLI OTOK - između Raba, Grgura i Prvića (4,7.km²), od 1949. god. koncentracijski logor, osnovan poslije Rezolucije I.B-a, na inicijativu Josipa Broza Tita, gdje je protjerao kritičare svoje diktature (uključivši i svoje stare oponente još od prije II. svjetskog rata), nazvavši ih sve skupa "informbirovcima".. čitava (tadašnja) Jugoslavija postaje policijski logor jer je time umrla demokracija i sloboda za koju su se borili njegovi partizani. To je najgori zatvor u Europi poslije II. svjetskog rata. Ovamo je Broz prognao velik broj svojih do tada vjernih boraca, oficira, generala, seljaka, studenata, novinara, profesora, pisaca, privrednika..., među kojima velik broj žena. Na Otok se dospijevalo zbog oponentnog "organiziranog rada", a najviše već samo zbog jedne riječi, verbalnog delikta, sumnje u ispravnost političkih postupaka ili zbog pružene male pomoći obiteljima prognanih.

U logoru su bila primjenjivana najstravičnija kažnjavanja (gore nego u Sibiru) upravljena na to da kažnjenik izgubi ličnost, ili da naprosto bude ubijen. Otok je bio potpuno gol. Na udaru iznimno snažnih i hladnih zimskih bura. Pošumili su ga i izgradili logoraši. Za vrijeme najtežih radova u kamenolomima oni koji su bili posebno kažnjeni ("bojkotom"), mjesecima su bili svakoga dana tučeni do krvi. Gotovo svi zatvorenici izredali su se u toj sudbini, nekoji i po više puta. Osim tučom, ponižavani su pljuvanjem, prepušteni rojevima ušiju i stjenica, stajanjem nad kiblama punima mokraće i fekalija, gomilanjem na njih ogromnih kamenova, stavljanjem pod nove istrage, zatvaranjem u samice, nespavanjem, gušenjem u vodi ili pod sličnim perverzivnim kaznama koje se ni opisati ne mogu.

Nove zgrade u Maloj dragi na mjestu "Vele žice"

Među specijalnim kaznama, posred otoka na koti 101 oko tri godine postojala je jedna jama, cca 15 x 25 x 12 m. u kojoj je bila baraka sa 130 kažnjenika. Zvali su je, podrugljivo, "Manastir" ili "Petrova rupa" po kažnjeniku prof. Petru Komneniću, ratnom komandantu i junaku, dotadašnjem predsjedniku Skupštine Republike Crne Gore (zbog sramote kasnije je zatrpana).

Boravak u zatvoru mogao se produžavati **ad Kalendas graecas**-na neodređeno vrijeme- - dok se zatvorenik "popravi", a što je značilo da nadzire i prijavljuje druge, da ih opterećuje teškim radom, da ih tuče i progoni. Oni koji se nisu pokorili a živi su izašli na "slobodu" bili su za još tri decenije diktature stalno pod policijskom prismotrom i terorom te kao građani uglavnom otpisani. Ili su ih (velik broj) ponovo vratili na Otok.

Š K O L A

- Jake li škole, Vilime?!

tukli nas da bismo vikali:

- škola je ovo

tukli nas da bismo cinkarili:

- škola je ovo

tukli nas da bismo tukli:

- škola je ovo

poslije školovanja

i nama i njima

ostaje li svijeta

za kojeg smo školovani ?

**POSJETITE TRAGOVE ŠTO IH JE BESMISLU
GRADILA LJUDSKA RUKA**

BOGATSTVO ŠUMÂ I TIHII UVALA

MALA DRAGA, drugi muški logor ("Velika žica" od 1951., foto: 1.05. 1952.) skriven među brežuljcima, opkoljen bunkerima i mitraljezima. U to vrijeme nije bilo nimalo zelenila niti sadašnjih velikih zgrada. Kasnije su ih sagradili kriminalci. Cesta u pozadini vodila je sjeverno prema ženskom logoru.

Osim Golog otoka i bliskog mu otoka Sveti Grgur (gdje su uglavnom bili na duge kazne osuđeni oficiri), još je bilo brojnih zatvora i logora kao i tzv. lokacija "dobrovoljnih radnih brigada" sastavljenih od "otpuštenih" logoraša. Među njima glavni zatvori i logori: Stara Gradiška, Ramski rit, Zabela (Požarevac, žene), Oštro (Kobila), Ugljan, Glavnjača, Bileće, rudnici, šumski radovi, ceste, hidrocentrale, poljoprivredna dobra, gradnje vila i stanova za moćnike itd. - čitav jedan - kako ga nazivamo - GOLOOTOČKI ARHIPELAG.

On je kod nas i u svijetu postao popularna stravična sintagma za državnu opresiju nad čovjekom. Od preko 50.000 uhićenih, kroz deset godina ubijeno ih je ili umrlo od gladi, žeđi i bolesti u zatvorima ili neposredno po povratku kući, oko 5.000.

Na samom Golom otoku bile su četiri logorske lokacije. Početna, od 1949., na mjestu iznad današnjeg pristaništa, a od 1951. južno, u Maloj dragi, tzv. "Velika žica". Ženski logor bio je od 1950. smješten sjevernije, prema Velebitu (Uvala Senjska). Četvrti je logor osnovan ljeti 1950., na koti 101.

D R O N J C I

u dronjcima sebi gradimo staze,
prilaze zatvoru
u dronjcima lijevamo drhtavi, zagnojani
dišemo smradom jedan u drugoga
dronjci, poput ukrućenih riba, zbijeni

ako načas i beznađe svladamo
samo se dronjcima nadamo
smeću prepušteni

dotrajavamo živote
dronjke dopanute

Nido Erceg: "Gušenje u vodi", tuš. Ovu je kaznu od 1951. prošao svaki novopridošli kažnjenik.

IZ BREVIJARA PREODGOJA

*tko pokuša da nas vara
dat ćemo mu pórebara*

tuča denek degenek
vudri ga darni ga
pukni ga šupni ga
klopni ga zdrmaj ga
zgazi ga marni ga
po labrnji pórebara
opa opleti opletača
ošini po prašini
šakanje gruvanje pesničenje
nabijanje kijačanje gumaranje
bojkot bandi udri bandu ubi bandu
udri udri udri

tuča ima bezbroj imena
a samo jednu sramotu -
zakon

jadno vijeku u kojem ime tuče
stiže ući u stih

i zar je baš takav vijek
morao pobrzati za himnama?

ne čini li se vama da himne i tuče
idu pod ruku
dogovorno?

Na sjeveroistoku susjednog otoka, Sveti Grgur, već je 1949. bio prvi ženski logor, odakle su žene odvedene (pješke preko otoka) na zapadni dio - doraditi logor za kažnjenike oficire. Potom su prebačene u spomenuti ženski logor na Golom. Kad su oficire (1955.) povelili na Ugljan (i u Bileće), ostatke kažnjenica ponovo su prebacili na Grgur u "oficirski" logor, a odatle na Goli.

Ovdje i na Rabu, na Brijunima, na Costa Belli (Rijeka-Opatija) i drugdje po ondašnjoj državi, zatvorenici su svojim progoniteljima gradili kamene hotele, kuglane, upravne zgrade.

Iza njih po otocima i drugdje ostale su ceste, kamenolomi, luke, šume, bunkeri i zatvori- rezultati ropskog rada na koji su bili natjerani.

Grupa mladih entuzijasta i naučnika koja djeluje na Rijeci u Multimedijalnom centru "Palach" i Udruga golootočana "Goli otok" - dogovorno s rapskom općinom i inostranim interesentima - predlaže proglašavanje Golog otoka umjetničkom kolonijom. Osim namjera za naseljenjem i daljnjom izgradnjom otoka, ona će maksimalno moguće sačuvati (rekonstruirati) ili vizuelno obilježiti građevne i druge tragove bivših logora i tako učvrstiti povjesno pamćenje prošastog bezakonja. Godina 2002. trebala bi pokazati bogat repertoar u uslovima koje je na početku moguće dostići. Ove, tj. 2001.god.izvršit će se pokusni (pilot) program: -manji broj izložbi, scena i glazbe, o čemu će se navrijeme obavještavati zainteresirane sredine. Goli otok će posjećivati hodočasnici svih naroda i kontinenata. Stoljećima on će inspirirati pročišćavanjem savjesti i dostignućima ljudskog duha u težnji oslobođenja - naukom, poezijom, glazbom i svim vrstama umjetnosti.

Robijanje političkih zatvorenika na ovom stravičnom mjestu toliko se usjeklo u dušu i kasniju sudbinu onovremenih robijaša da se kaže:

"Jednom na Golom otoku - zauvijek na Golom otoku"

Ante Lukateli: "Pod golootočkim kamenom", tuš

AD KALENDAS GRAECAS

*tko ste
kad niste ni to što jeste
te: kako ste bilo što
za tren - ništa*

*od sad ćete imati hiromanta vrhovnog
koji vas plaštem stvara i obara*

*pitajte kad stignete
pitajte
- kuš!
uzet će vam i pitanje*

*pozobat će ga gavran
u krik će ključnuti
u jetru
u bijele oči
u meso očajanja*

*ni majku zemlju nemate kome prokleti
ni oca očinjeg, nikome
nizvodno
uzvodno
gdje?
nema vjetrulje
strane svijeta pogašene su naredbom*

odavle do vječnosti razmaci su poništeni

Na Grgur su od 1. 01. 1959. do kraja 1960. doveli 157 povratnika "informbirovaca" (među njima nekoje i po treći put) a priključili su im i tzv. "hopovce", to jest pripadnike "Hrvatskog oslobodilačkog pokreta" (njih oko 80).

U uvalici (na slici desno) bio je prvi ženski logor (snimljeno sa Golog otoka).

Patnje, koje su podnijeli oficiri kažnjenici na Grguru, žene i civili na Golom, nemjerljive su.

O putu i stradanjima golotočana do sada je napisano preko stotinu knjiga, prikaza, romana i jedna knjiga stihova tajno pisana na Golom otoku (Ante Zemljarić, "Pakao nade") prevedena na talijanski i, dijelom, na više drugih jezika. Ovi su stihovi uprizoreni i igralo ih se po zagrebačkim kazalištima 1985.god. kao glazbeno dramsko prikazanje pod naslovom "Golotočke varijacije" (Dubravko Sidor, Ljubica Jović, muzika Laci Tulać u režiji Bogdana Jerkovića). U novije vrijeme o Golom otoku snimljeno je nekoliko dokumentaraca i jedan cjelovečernji igrani film (Žižić, Gamulin).

Na Golom otoku je za vrijeme I svj. rata Austrija držala grupu zarobljenih ruskih vojnika. Kopali su boksit (upravo buduću "Petrovu rupu"). U bijedi svi su ovdje pomrli.

Od šezdesetih godina ovamo su smješćavani mladi delikventi, koji su pod daleko boljim uslovima nastavili izgradnju otoka na kome su se doškolovali za pojedine zanate.. Tada, da bi se sagradilo relativno dostojne hale za rad i prostorije za stanovanje, razorilo se sve ostatke ambijenta političkih zatvorenika. Zaravnalo se, namjerno, i njihove grobove. Od stare (autentične gradnje) ostalo je nešto više u ženskom logoru i na Grguru. Ostaci svih građevina, čak i onih najstabilnijih (radiona i hotela), kasnije su dokraja devastirani.

Ante Lukateli: "Tuča", tuš

KAMENO GOVORENJE

.....
hajkom odnjegovan
za kamen zakovan
u kamen ukovan
kamen žrtvovan

.....
od žege pijan pun vlasti i bijesa
zadah malja bezakonja najavljuje -
nad duše se spustila kamena zavjesa

.....
za kamen zakovan
u kamen ukovan
kamen žrtvovan

.....
nikad iz ovog kamenog Ništa
nemoći okamenjenog plandišta
besmislenog gubilišta

Autor knjige: "Bando, sagni glavu", kapetan I klase, klesar, Vilim Lončarić, osuđen na 15 godina, ovdje nakon pola stoljeća u posjeti Golom otoku, našao je svoje isklesane kamene valjke od kojih se prave vaze.

Tekst, stihovi (iz knjige "Pakao nade") i dizajn
Ante Zemljarić.

Foto: Ante Zemljarić i Damir Franelić.

Za izdavača: Damir Franelić, 577 Lopar, Rab.

Informacije, prijevoz (Goli), Prodaja suvenira:

tel.: 051/775 093 ili 098/238 139

Sva prava pridržana.